

Sfințenia papucilor
de casă

PASCAL
BRUCKNER

Sfințenia papucilor de casă

PASCAL
BRUCKNER

Despre renunțarea la lume

Traducere din limba franceză
de Doru Mareș

TREI

Editori:

Silviu Dragomir
Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu

Design și ilustrație copertă:

Tudor-Gabriel Motroc

Director producție:

Cristian Claudiu Coban

Redactare:

Irina Tudor Dumitrescu

Lector:

Gabriela Riegler

DTP:

Răzvan Nasea

Corectură:

Dana Anghelescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BRUCKNER, PASCAL

Sfințenia papucilor de casă : despre renunțarea la lume /
Pascal Bruckner ; trad. din lb. franceză de Doru Mareș. -
București : Editura Trei, 2025
ISBN 978-606-40-2445-9

I. Mareș, Doru (trad.)

303/308

Titlul original: LE SACRE DES PANTOUFLES

Du renoncement au monde

Autor: Pascal Bruckner

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2022.

Copyright © Editura Trei, 2025
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-2445-9

Lui Eric și drăcușorilor

*Mai rea decât zgomotul ghetelor,
tăcerea papucilor.*

MAX FRISCH

Prolog

Ipoteza Oblomov

Oblomov este un proprietar de moșie din împrejurimile Sankt Petersburgului, de la mijlocul secolului al XIX-lea. Om cinstit și corect, suferă totuși de o aplecare naturală spre inerție*. Locuiește nu atât în casa, cât pe divanul lui și nu atât pe divan, cât în halatul oriental și larg, și nu atât în halat, cât în papucii lui „prelungi, moi și încăpători“. Trupul îi e flasc, mâinile durdulii, toate mișcărilor îi sunt marcate de o moliciune grațioasă: cea mai mare parte a timpului, Oblomov o trăiește culcat. Mersul, ridicarea în picioare sunt pentru el niște întreruperi între două sejururi pe pat ori pe sofa: „Când era acasă — și era mai întotdeauna acasă — stătea tot timpul culcat în aceeași odaie unde l-am găsit și care-i servea în același timp de iatac, de birou și de salon.“ Oblomov este tipul veleitarului surmenat, pe care-l torturează până și gândul a ceea ce are de făcut. „De cum se scula dimineața din pat, îndată după ceai, se și lungea pe divan și, cu capul sprijinit într-o mână, începea să se gândească, fără să-și cruțe puterile,

* I.A. Gončarov, *Oblomov*, traducere de Tatiana Berindei și Ștefana Velisar Teodoreanu, Editura pentru Literatură, colecția Biblioteca pentru toți, București: 1964 (*N.r.*).

până când sfârșea prin a-și obosi capul de atâta muncă și conștiința îi șoptea: «Ajunge! Destul ai făcut azi pentru binele obștescl!» Simpla concepere a unei scrisori îi ia săptămâni, ba chiar luni, și are nevoie de o ceremonie complexă. Fiecare hotărâre presupune un cost psihologic enorm. Valetul lui, Zahar, doar în aparență ascultător, își neglijează îndatoririle și lasă casa într-o dezordine de nedescris. În unele zile, Oblomov uită să se mai scoale, deschide un ochi pe la patru după-amiaza și își spune că un altul în locul lui ar fi dat gata deja un volum serios de muncă. Numai la gândul acesta se simte copleșit și adoarme la loc. Oblomov a fost un îngerăș de copil mult prea răsfățat de părinții care-l cocoloșiseră ca pe o plantă fragilă. De altfel, viața-i începuse cu extincția: „Chiar din prima clipă de când am fost conștient de existența mea, am simțit că încep să mă sting“.

Când prietenul lui, Stolz, îi prezintă o tânără, Oblomov intră în panică. E îngrozit fie și numai la gândul de a-și împărți viața cu o soție, de a ieși în lume, de a citi ziare, de a trăi în societate. Chiar dacă se îndrăgostește de fermecătoarea Olga, a cărei sarcină este să-l vegheze să nu mai adoarmă ziua și alături de care face lungi plimbări, tot nu se poate hotărî să ducă până la capăt relația. Ea îl tachinează, vrea să-l dezobișnuiască de siesta sistematică, îi reproșează că nu e mai îndrăzneț, că se arată un neîndemânatic. Îl face laș și sfârșește prin a-și pierde orice nădejde în „vechitura asta fleșcăită“. Copleșit de presiuni, excedat în permanență de activități lipsite de importanță, dar pe care nu are niciodată timp să le încheie, până la urmă Oblomov rupe relația. La 30 de ani, se pregătește

neîncetat „să înceapă să trăiască“. Aceasta este maladia de care suferă: abulia, somnul și lăsarea pe-altă dată.

„Când nu știi pentru ce trăiești, o duci așa, oricum, de la o zi la alta; te bucuri că ziua a trecut, că poți uita în somn plictisitoarea întrebare: de ce ai trăit azi și pentru ce vei trăi mâine?“ Incapabil să iubească, să călătorească, să facă ceva util, încetează curând să mai iasă și se afundă până peste urechi între perne. Arendașul, apropiatului îl fură cu nerușinare și-l lasă fără resursele — și așa frave — provenite din recoltă. Când în sfârșit se mută într-o locuință mai mică și se îndrăgostește de gazda cu brațele albe, continuă să se lase tras pe sfoară de fratele acesteia.

În pofida aparenței de comedie burlescă, *Oblomov* este o descriere tulburătoare a imposibilității de a exista. Cu cât personajul doarme mai mult, cu atât are mai multă nevoie de odihnă. Nu a cunoscut niciodată vreă mare bucurie și, la fel, a reușit să evite și marile dureri. A ținut în el lumina care căuta o ieșire, „și-a ars pereții închisorii“ și apoi s-a stins. Voind fără a putea, nu a mers niciodată mai departe, fiindcă să meargă mai departe „însemna să lepede halatul comod, nu numai de pe umeri, dar și de pe sufletul și mintea sa“. Își încheie viața întinzându-se liniștit în sicriul spațios al restului zilelor, sicriu pe care și-l făcuse cu mâinile lui.

Capitolul 1

Cei patru cavaleri ai Apocalipsei...

De ce Oblomov în 2022? Fiindcă a fost eroul izolării, fără însă a dispune de Netflix și internet, și poate că va fi și eroul post-izolării. Bărbatul sau femeia culcați am fost noi, ați fost voi în acea existență de exercițiu la sală, la care am fost obligați timp de doi ani. Pandemia a fost un dublu moment de cristalizare și de accelerare. A consacrat o mișcare istorică existentă cu mult înainte, triumful fricii și paradoxala bucurie a vieții obstaculate. Odată cu ea, carantinarea, voluntară sau prin constrângere, a ajuns o opțiune posibilă pentru oricine, un refugiu pentru firele fragile. Romanul lui Gonțarov poate că este mai puțin o pictură a sufletului rus, cum îl deplângea Lenin, cât o premoniție împărtășită întregii omeniri, nu o literatură de divertisment, ci de avertisment. Marile cărți sunt acelea care sunt citite și recitite fiindcă lămuresc evenimente pe care par a le anunța și care au loc mult după apariția lor. Există cel puțin două literaturi ruse, una a rezistenței în fața opresiunii — Boris Pasternak, Vasili Grossman, Varlam Șalamov, Alexandr Soljenițin,

Svetlana Alexievici —, cealaltă a disperării și a fatalismului, și ambele își răspund în oglindă. Și una, și alta oferă exemple fără echivalent de curaj în fața ororii și de renunțare în fața destinului, ba chiar de drag de servitute (geniul unui Dostoievski a reușit să le împace în mod echitabil). În ambele cazuri, capacitatea lor de clarificare rămâne inegalabilă.

Dincolo de tragedia fastidioasă pe care a reprezentat-o pentru miliarde de oameni, criza sanitară a relansat cu vigoare dezbaterile dintre prudență și îndrăzneală, dintre nomazi și casnici, dintre pionierii exteriorului și exploratorii din spatele ușilor închise. Secolul XXI, început cu atentatele din 11 septembrie 2001, continuă în zilele noastre cu amenințarea dereglărilor climatice, persistența coronavirusului și, în sfârșit, cu războiul declarat de Rusia Ucrainei și Europei. Tot atâtea calamități care favorizează ceea ce ar putea fi numit Marea Retractare. Această acumulare de nenorociri traumatizează durabil un tineret crescut, cel puțin în Europa de Vest, în căldura păcii și făgăduința bunăstării și care nu este deloc pregătit să înfrunte adversitatea. Sfârșitul secolului XX a fost o perioadă de deschidere atât pe planul moravurilor, cât și al călătoriilor. Epoca aceea s-a terminat: a început de-a binelea încuierea spiritelor și spațiilor. Se lansează turismul orbital pentru milionari, dar trecerea unei frontiere sau ieșirea din casă rămăsese până de curând problematică. Covidul a căzut ca un astru providențial peste o lume occidentală care nu mai credea în viitor și nu mai vedea în deceniile următoare decât confirmarea prăbușirii sale, încununând toate aceste angoase cu pecetea teribilă a

morții posibile. Cu toate acestea nu a fost decât un revelator al mentalităților noastre.

Cele două ideologii dominante în Occidentul contemporan, declinismul pe de o parte, catastrofismul pe de alta, au cel puțin un punct comun: *recomandarea supra-viețuirii*. Trăim concurența nenorocirilor care se prezintă toate ca priorități absolute, dar și competiția sfârșiturilor lumii, care mai degrabă se însumează decât să se anuleze unele pe altele: avem de ales între a muri din cauza unei maladii, a căldurii extreme, a atentatelor sau a bombelor dușmane. Pentru a parodia o formulare a lui Churchill în legătură cu Balcanii, de douăzeci de ani încoace suntem supuși la mai multă istorie decât putem înghiți. Perioadă pasionantă, fără îndoială, dar dureros de pasionantă.

Din acest punct de vedere, câți au trăit ca pe un șoc întoarcerea la normalitate? Interdicția i-a încurcat, încheierea interdicției i-a deprimat. Nu cumva vor regreta acest coșmar carceral pe care-l blestemau cordial când fusese decretat? La fel ca prizonierii care suspină, odată descătușați, după grațiile închisoriiși pentru care libertatea are gustul amar al anxietății. Ei sunt gata să profite de orice pretext pentru a fi din nou claustrați. Și asta întrucât celele, la fel ca locuința, sunt microcosmosuri suficiente prin ele însele, cu condiția să fie echipate tehnologic. Mai mult decât izolarea impusă, e de temut autoizolarea de bunăvoie în fața unei lumi periculoase. Închisoarea aleasă nu are nici ziduri, nici lanțuri, nici gardieni. Paznicul e-n capul nostru. Această perioadă a vieții a permis o ușurare formidabilă a constrângerilor sociale: reducerea contactelor, ieșiri limitate, petreceri scurtate, muncă de acasă, șefi absenți, trai în

halat sau în pijama, delăsare autorizată, minunată degenerescență. *Celălalt*, ca element perturbator și ca ispită, a dispărut, ținut la distanță. Cel puțin pentru unii, a fi izolați între patru pereți s-a dovedit o plăcere: starea de asediu, masca, opreliștile, societatea la nu mai puțin de un metru și jumătate ne contrariau, dar ne și ofereau cadre clare. Trecuserăm de la claustrofobie, de la teama de a fi închiși, la agorafobie, la spaima de spațiile largi. Pandemia ne-a nelineștit, dar ne-a și scăpat de o grijă încă și mai mare: problema libertății. Este posibil ca aceasta să capete, în anii care vor veni, gustul amar al amintirii ori al himerei.

Cine ar fi putut prevedea că experiența trimerii în spatele ușilor închise va fi, până la urmă, privită cu indulgență de un număr substanțial dintre contemporanii noștri, că va fi văzută aproape ca o vacanță îndelungată*? Mulți au confirmat că și-ar dori ceea ce s-ar putea numi o izolare intermitentă sau o deschidere condiționată. Nenumărați sunt francezii și europenii care nu mai vor să se întoarcă la birou, care visează la o viață simplă, în sânul naturii, departe de vacarmul orașelor și de vâltoarea istoriei. Sfârșitul lipsei de griji este însoțit de triumful pasiunilor negative. Individul se definește de acum prin sustragere — dorește să se consume mai puțin, să se cheltuiască mai puțin, să călătorească mai puțin — sau prin opoziție, prin a fi contra: e antivax, anticarne, antivot, antimască, antinuclear, antiadeverință verde, antimășină. De altfel în medicină termenul „negativ” — a nu fi infectat

* *Les Échos*, 22 mai 2020: „Acești tineri activi care regretă deja izolarea”.

cu SIDA ori coronavirus — a căpătat un sens salutar, pe când „pozitiv“ a ajuns sinonimul posibilei suferințe. Lumea dinainte era deja în agonie când a început Covidul, numai că nu o știam. Firește, barurile și restaurantele sunt luate cu asalt, mulțimi febrile bat nerăbdătoare din picior și vor să trăiască din nou, turiștii dau năvală, cuprinși de o frenezie al *altunde*-ului, cu prețul umplerii până la refuz a gărilor și aeroporturilor, popoarele își manifestă solidaritatea cu victimele războiului, semn bun. Viața e exces, e risipă sau nu mai e viață. Numai că, din cauza pandemiei, forțele vlăguirii au căpătat un avantaj strategic. De tensiunea dintre cele două depinde viitorul.

Adversarii noștri — slavofili plini de ură, islamiști radicali, comuniști chinezi — denunță decadența occidentală ca fiind rezultatul influenței excesive a minorităților, cuplată cu un materialism dezlănțuit și cu creșterea necredinței. Mulți dintre noi au formulat de ceva vreme acest diagnostic, dar găsind o linie de echilibru. Nici recunoașterea luptei femeilor și a homosexualilor pentru drepturile lor, nici diminuarea credinței oarbe, nici garantarea unui anumit confort nu sunt în sine factori ai declinului: din contră, ar fi mai degrabă vorba despre o marcă a civilizației. Pot fi criticate excesele emancipării (ca în cazul mișcării woke), fără a renunța însă la aceasta. Cine și-ar dori să trăiască în sfânta Rusie a lui Vladimir Putin sau într-o țară arabo-musulmană supusă *Șariei*, ca să nu mai vorbim de China totalitară a lui Xi Jinping? În schimb, protecția legitimă, de care beneficiem în Europa de Vest și mai ales în Franța, degenerează deseori în insatisfacție cronică, în starea de asistați neîncetat dezamăgiți: orice ar face statul,

nu e niciodată destul, ajutoarele pe care ni le tot împarte ne sporesc slăbiciunea și ne fac să confundăm inconveniențele cu tragediile. Multiplicării drepturilor le răspunde diminuarea în egală proporție a îndatoririlor, deschizând porțile unor revendicări fără sfârșit. Mi se cuvine totul, iar eu nu am de dat nimic în schimb. Uitați-vă la protestele, ba chiar la răzmerițele celor refractari, din timpul pandemiei. Se reclama, în numele libertății, dreptul de a face fiecare ce vrea și când vrea, pretinzând în același timp puterii publice să aibă grijă de noi în caz de dificultate. Lăsați-mă-n pace când totul merge bine, aveți grijă de mine când o duc rău. Bolnavul modern este un *pacient impacient* pe care îl irită limitele medicinei — „incurabil“ este unicul cuvânt obscen din vocabularul nostru — și o suspectează fie de rea-voință, fie de interese financiare subterane. Cu cât se accelerează progresul științei, cu atât crește exasperarea în fața fisurilor și întârzierilor ei: din moment ce se vindecă atâtea maladii, de ce nu se vindecă toate? Din punct de vedere rațional, va părea întotdeauna uluitor că atâția cetățeni s-au ridicat cu furie împotriva a ceea ce ar fi trebuit dacă nu să-i salveze, cel puțin să-i protejeze, vaccinarea adică, ajungând până la a molesta, dacă nu chiar până la a amenința cu moartea medici și infirmiere. Au existat unii înverșunați care au continuat să blesteme vaccinurile în timp ce agonizau pe un pat de spital tocmai pentru că nu acceptaseră injecțiile salvatoare. Mai bine mort decât vaccinat!

Conotația peiorativă cu care este ridiculizată „lumea de dinainte“, de parcă ar fi fost un timp al depravării, te lasă să crezi că pentru mulți pandemia a fost văzută ca o

încercare de purificare morală. Ascetismul și chiar puritanismul anumitor tabere au găsit în această încercare confirmarea prejudecăților lor. Întotdeauna va fi lume pe străzi, vor fi trenuri înțesate cu ființe împinse de instinctul descoperirii, de apetitul pentru noi orizonturi. Doar că o altă tendință ar putea prevala dacă hidra groazei va învinge: triumful spațiului închis, al chircirii. Când, în fața mersului lumii, prevalează sentimentul deposedării, e mare ispita de a te închide în casă. O fi paharul meu mic, dar beau dintr-al meu, zicea înțelepciunea mic-burgeză a secolului XX. Pandemia nu va dispărea, se va normaliza și o vom adăuga în lista de catastrofe obișnuite. Va rămâne suficient de virulentă pentru a-i tracasă pe cei îngrijorați, dar prea puțin mortală pentru a-i deranja pe cei nepăsători. Numai că nu e singura din catalogul necazurilor care ne copleșesc, ci trage după ea hidrosul cortegiul al tuturor disperărilor.

Caracteristica stării de spirit a vremii noastre este deci sfârșitul lumii: între conflictele armate și catastrofele naturale, totul cheamă la suspendarea călătoriilor, la replierea în mici comunități, în așteptarea căderii cortinei. Acestor probleme reale, care ar fi absurd să fie negate, li se oferă unul și același răspuns: groaza și reclusiunea. În acest sens, sunt relevante cuvintele antreprenoarei panicii colective, Greta Thunberg: „Nu am chef de speranțele voastre, nu am chef de optimismul vostru, vreau să vă panicați, vreau să vă fac să simțiți spaima care mă însoțește zi de zi“ (Davos, 2019). Doctrinarii Declinului și ai Apocalipsei vor să ne încremenească în brațele groazei pentru a ne imobiliza

acasă și a pune stăpânire pe urechile tinerelor generații. Nu mai contează dacă este corect sau nu diagnosticul, din moment ce e simptomul unei stări de spirit care a precedat evenimentul și care l-a confirmat. Lumea de după? Va fi — este deja lumea interiorului — probabil moștenirea poznașului virus care nu încetează să tot dispară și să revină. De doi ani încoace, cu fatalitate de ghilotină, fiecare relaxare a măsurilor de stopare a pandemiei este imediat urmată de o nouă reinfectare, de un alt val generator, la rândul lui, de măsuri coercitive. Înăuntrul, romanța negativă a epocii, prestigiul casei-matrice, al casei-leagăn, al căminului uterin. Virusul nu a fost doar Covidul, acest simplu generator, ci alergia preexistentă la În Afară. Timp de doi ani am trăit o groază aiuritoare, în același timp teribilă și molatică. Ce am învățat? Să ne spălăm pe mâini. Imens progres, fără îndoială, dar lucrul acesta nu înseamnă un destin palpitant.